

Odjel za politička istraživanja FNP

Ivan Perić

I. Konceptije o organizaciji, funkciji i razvoju odjela

U okviru Fakulteta političkih nauka postoji i djeluje naučno istraživačka jedinica pod gornjim nazivom.

Osnivanje i razvoj ovog tijela sastavni je dio koncepcije o izgradnji i razvoju samog Fakulteta. Naime, odmah u prvim mjesecima nastanka Fakulteta postojalo je mišljenje da Fakultet kao nastavno-naučna ustanova treba da se organizira tako da bi se na njemu istovremeno mogla vršiti i nastava i naučno-istraživački rad.

Fakultetsko vijeće na svojoj sjednici od 22. 2. 1963. raspravljalo je o osnivanju Instituta za politička istraživanja i o njegovim zadacima. O istom pitanju raspravljao je i Savjet Fakulteta na sjednici 23. 2. 1963. Savjet je donio odluku da se u okviru Fakulteta osnuje naučno-istraživačka jedinica i da, u zavisnosti od određenih materijalnih, kadrovskih i zakonskih uvjeta, ona bude institut, odjel, ili zavod za politička istraživanja.

Pošto su ocijenjeni uslovi za djelovanje i razvoj ove jedinice zauzeto je stanovište da se u njenoj izgradnji ide postepeno tj. da ona počne kao odjel, a da tokom vremena preraste u institut.

Određivanje cilja i predmeta istraživanja odjela

Fakultetsko vijeće na svojoj sjednici od 22. 11. 1963. i Savjet Fakulteta na sjednici od 19. 12. 1963. pobliže su odredili fizionomiju odjela s obzirom na cilj, predmet i organizaciju njegovog rada.

Među osnovne ciljeve rada odjela spada:

- 1) Izučavanje aktuelnih problema koji su ujedno i predmet nastave na Fakultetu radi njenog unapređenja.
- 2) Obradivanje teoretskih problema iz oblasti politike i političkih odnosa.
- 3) Izučavanje problema koji nastaju u društveno-političkoj praksi odnosno u funkcioniranju sistema samoupravljanja radi pomoći praksi.

Ovo su najšire formulirani ciljevi naučno-istraživačkog rada odjela. Naravno da sa ovako formuliranim ciljevima još nije mogla potpuno odrediti i njegova fizionomija. Problemi njegove izgradnje u smislu usmjerenosti naučno-istraživačkog rada ovime su tek otvoreni. Naime, neće biti moguće da odjel odmah organizira i provodi naučno-istraživački rad na širokom frontu. On će nužno morati da se usmjerava na probleme koji se nalaze u okviru

ovako postavljenih ciljeva ali koji su po svojem karakteru i značaju osnovni i koji se ne javljaju trenutno, nego će duže vremena biti aktuelni.

Usmjeravanje istraživanja na probleme koji su predmet nastave zahtijeva tijesnu i kontinuiranu suradnju nastavnika i odjela. Predmetni nastavnici mogu da potiču naučno-istraživački rad putem davanja prijedloga i sugestija odjelu radi istraživanja onih pitanja koja se nameću u nastavi, ali na koje se, zbog nedostatka naučno-istraživačkih rezultata, ne može dati zadovoljavajući odgovor.

Isto tako predstoji pobliže usmjeravanje rada odjela na izučavanje problema koji se javljaju u funkcioniranju i razvoju sistema samoupravljanja. To će se vršiti postepeno putem izrade i realizacije istraživačkih projekata u empirijskim istraživanjima.

Iz ovako postavljenih osnovnih ciljeva proizlazi zahtjev za širim i užim definiranjem samog predmeta istraživanja. Zahtjev za širim definiranjem predmeta proizlazi odatle što je rad odjela orijentiran na unapređenje nastave. S obzirom da nastava obuhvaća veći broj predmeta, odnosno naučnih disciplina, potrebno je da se, posredstvom odjela organizira stalno praćenje i izučavanje problema iz raznih predmeta odnosno disciplina koje se predaju na Fakultetu. Ovaj se zahtjev može zadovoljiti djelomično putem rada dokumentacije, kao i angažiranjem niza vanjskih suradnika koji će monografski pratiti i obrađivati pojedine probleme. Također je potrebna orijentacija na korištenje rezultata istraživanja odgovarajućih instituta koji se bave izučavanjem problema koji ulaze u okvir nastavnih predmeta.

Uže definiranje predmeta istraživanja odnosilo bi se na onu aktivnost koja bi se provodila u okviru odjela putem izvođenja naučno-istraživačkih projekata. Ta istraživanja treba da su uže usmjerena na ona pitanja koja su politička i koja se prvenstveno odnose na probleme funkcioniranja našeg društveno-političkog sistema. Nauka o politici, kao predmet koji se predaje na Fakultetu, bila bi osnova ove usmjerenosti odnosno istraživačkog rada odjela.

Položaj odjela u okviru Fakulteta

Odjel je organiziran u okviru Fakulteta kao njegova organizaciona jedinica koja vrši jedan dio njegovih funkcija tj. onih koje se odnose na organizaciju i izvođenje naučno-istraživačkog rada. S obzirom na to da odjel i organizaciono i funkcionalno predstavlja dio Fakulteta, on se može označiti kao institucija koja djeluje na Fakultetu i koja mu omogućuje da svoju društvenu funkciju nastavno-naučne ustanove vrši što cjelovitije i potpunije.

Sa stanovišta stjecanja i raspodjele dohotka Fakultet bi se u odnosu na odjel uglavnom trebao javljati kao naručilac i korisnik njegovih usluga prvenstveno onih koji su vezani za unapređenje nastave.

No to ne znači da je odjel sasvim zatvorena institucija u odnosu na društvo, odnosno određene društvene realitete koji su zainteresirani za rezultate naučno-istraživačkog rada odjela. Naprotiv, odjel će se samostalno javljati kao naučno-istraživačka institucija, koja će za potrebe određenih organa zajednice vršiti usluge i stjecati dohodak na toj osnovi.

Organizacija naučno-istraživačkog rada

U vezi s organizacijom i izvođenjem naučno-istraživačkog rada odjela postoji niz problema, ali se s obzirom na njegov specifičan položaj i funkcije, posebno ističu slijedeći problemi:

1) Veze i odnosi odjela i nastavnih predmeta u vezi s izvođenjem naučno-istraživačkog rada;

- 2) Dokumentacija i njen rad u okviru odjela;
- 3) Način angažiranja kadrova u odjelu;
- 4) Veze s drugim naučnim institucijama (izvan Fakulteta) i korištenje njihovih rezultata.

Što se tiče veza i odnosa odjela i nastavnih predmeta (koji se predaju na Fakultetu) ide se za izgradnjom takve organizacije koja bi, u najvećoj mogućoj mjeri, usklađivala naučno-istraživački rad s potrebama nastave i mobilizirala nastavni kadar da se uključe u rad odjela. U tom cilju nastavnici bi inicirali istraživanja određenih problema koja su od značaja za nastavu i njeno unapređenje. Odjel, u suradnji s nastavnicima, odabire teme koje se nose u istraživačke projekte, organizira istraživanje i vrši obradu dobivenih rezultata.

Posebno mjesto u organizaciji i izvođenju naučno-istraživačkog rada ima predmet »Metodologija društvenih nauka«. U nastavnom procesu ovaj predmet vrši funkciju osposobljavanja studenata za naučno-istraživački rad. Učeći ovaj predmet studenti se upoznaju sa suvremenim metodama koja se mogu primjenjivati u naučnom istraživanju društvenih pojava. Odjel za politička istraživanja omogućuje nastavnicima koji predaju taj predmet da određene metode istraživačkog rada razrađuju i primjenjuju kroz rad odjela. Uključivanje studenata u istraživačke akcije odjela predstavlja određen vid aktivnog studija kako sa stanovišta dubljeg pronicanja u društvene procese tako i sa stanovišta ovladavanja s metodama naučno-istraživačkog rada.

Izgradnja i osposobljavanje službe dokumentacije u okviru odjela predstavlja jedan od bitnih uslova za rad i razvoj odjela u cjelini. Imajući u vidu značaj ove službe odjel je svoj rad i počeo s organiziranjem prikupljanja i sređivanja dokumentacionog materijala. Zbog kadrovskih teškoća rad na poslovima dokumentacije nije odmah mogao da se razvije na širem frontu, ali je usvojena osnovna koncepcija o organizaciji i obimu rada ove službe, koja će se postepeno realizirati.

Polazeći od predmeta nastavnog i naučno-istraživačkog rada Fakulteta i odjela rad dokumentacije se ograničava na one oblasti znanja koja se ovdje predaju, odnosno izučavaju.

Rezultatima rada dokumentacije treba da se služi nastavno i naučno osoblje na Fakultetu i odjelu. No to ne znači da ti rezultati, pod određenim uslovima, neće biti pristupačni i ostalim zainteresiranim korisnicima izvan Fakulteta.

Dokumentacija se orijentira na prikupljanje i obradu: a) primarnih dokumenata (zapisnici, statuti, kongresni materijali i sl.) b) sekundarnih dokumenata (koji su rezultat dokumentacijske obrade kao što su npr. rezime i članaka, prikazi knjiga i sl.) c) tercijarnih dokumenata (bibliografija, literature u vezi s naučnom obradom određenih problema).

U daljnjem razvoju službe dokumentacije predviđa se obrada određenih vrsta dokumenata pomoću metode »analiza sadržaja«. Ovime bi njena funkcija u izvjesnom smislu prevazilazila stručno područje i uključivala se direktno u proces naučno-istraživačkog rada.

Položaj i karakter odjela te njegovi zadaci u okviru Fakulteta na neki način određuju i kadrovska rješenja, odnosno načine angažiranja ljudskih snaga u naučno-istraživačkom radu. Do sada se javljaju tri oblika angažiranja naučnih i stručnih kadrova u radu odjela i to:

- 1) Stalni suradnici odjela koji su angažirani na planiranju i izvođenju naučno-istraživačkog rada, na poslovima dokumentacije i na administrativno-tehničkim poslovima.

2) Nastavno osoblje i studenti se angažiraju na poslovima koji se kontinuirano obavljaju u okviru odjela kao npr. poslovi dokumentacije, te na planiranju i izvođenju naučno-istraživačkih akcija. Poseban vid angažiranja studenata je ferijalna praksa. Nastavnici mogu da budu angažirani i kao konzultanti za pojedine probleme koji se pojavljuju u radu odjela i u realizaciji određenih istraživanja projekata.

3) Vanjski suradnici: stalni i povremeni. Stalni vanjski suradnici se angažiraju za kontinuirano praćenje političke aktivnosti, problema i odnosa s određenih područja, što se utvrđuje i precizira u posebnom ugovoru koji se sklapa sa svakim suradnikom. Npr. pojedini takvi suradnici prate društveni i politička kretanja pojedinih zemalja i grupe zemalja, funkcioniranje organa upravljanja i političku aktivnost u pojedinim poduzećima, društvenim službama, općinama i sl. Oni izrađuju samostalne projekte i vode vlastitu dokumentaciju. Njihova se funkcija sastoji i u povezivanju odjela odnosno fakulteta sa pojedinim naučnim institutima koje izučavaju probleme na kojima su dotični suradnici angažirani. Povremeni vanjski suradnici angažiraju se na pojedinim poslovima, koji se u vezi s istraživačkim radom, povremeno javljaju kao npr. konzultacije u vezi s postavljanjem pojedinih problema istraživanja i s izradom istraživačkih projekata, statistička obrada dobivenih podataka, recenzija napisanih radova itd.

Iako je cilj odjela da istraživačkim radom pomaže unapređenje nastave, moguće je da tom cilju služi i korištenje istraživačkih rezultata koji su postignuti u drugim naučnim ustanovama. Zato se pored orijentacije na vlastita istraživanja u okviru odjela predviđa korištenje rezultata drugih naučnih instituta, pa i iniciranje određenih istraživanja koja bi druge naučne ustanove izvodile a koja bi bila od značaja za unapređenje nastave. Pored toga predviđa se organiziranje stalne izmjene rezultata naučno-istraživačkog rada i organizirano korištenje dokumentacije drugih institucija.

II Osnovna orijentacija u radu odjela na sadašnjem stupnju njegova razvoja

Ono što je do sada izneseno predstavlja usvojene koncepcije o odjelu, njegovu položaju i zadacima. Ove koncepcije će se realizirati postepeno. One će sve više i potpunije dolaziti do izražaja kroz izgradnju odjela i razvijanje njegove djelatnosti.

Do sada se rad odjela odvija u tri vida i to:

- 1) U izradi dugoročnih naučno-istraživačkih projekata koji se, u izvjesnom smislu, već počinju realizirati.
- 2) U angažiranju službe dokumentacije na prikupljanju, obradi i sistematiziranju određenih dokumenata.
- 3) U organiziranju ferijalne prakse studenata.

U vezi s izgradom dugoročnih projekata odjel je za sada orijentiran na izradu i realizaciju dva takva projekta o kojima ćemo posebno nešto reći u ovom prikazu.

Prvi je projekt »Društveno političke organizacije u sistemu samoupravljanja«. Ovo istraživanje dosta je složeno i kompleksno. To je uvjetovano samim položajem i ulogom društveno-političkih organizacija u sistemu samoupravljanja. Ove organizacije, na određen način, uključuju gotovo sve punoljetne građane, predstavljaju mobilizatorsku snagu za aktiviranje građana u procesima upravljanja i utječu na njihove stavove i ponašanja u vezi s odlučivanjem.

* Istraživanje bi se odnosilo na Savez komunista, Socijalistički savez, Savez sindikata i Savez omladine. Ostale društvene organizacije ne bi se istraživale.

No te organizacije formirale su se i izgradile svoj način djelovanja u društvenim uslovima koji se razlikuju od sadašnjih. Realno je pretpostaviti da to uslovljava određene teškoće i probleme u vezi s djelovanjem tih organizacija i njihovim postavljanjem prema društvenim problemima koji postiču iz sistema samoupravljanja.

U projektu su dani neki opći idejni okviri teme koji se baziraju na analizi i interpretaciji programskih dokumenata i određene su neke dimenzije u kojima bi se istraživanje kretalo. Izrađena je i bibliografija članaka i rasprava o ovom predmetu. Predstoji izrada jednog broja studija u kojima bi se obradili određeni teoretski problemi vezani za temu. Prikupljanje i obrada iskustvenih podataka predstavljat će najobimniji dio rada koji će se utrošiti na realizaciji ovog projekta. Na tom će odjel biti uskoro angažiran.

Drugi je projekt »Politička kretanja u praksi samoupravljanja izražena u pisanim dokumentima«. U postavljanju tog projekta polazilo se od shvatanja da se politika organa upravljanja formira i realizira na različitim nivoima počam od radne organizacije do predstavničkih organa na nivoima općina, kotareva, republika itd. i da je ta politika izražena u određenim pisanim dokumentima (zapisnici, programi rada, izvještaji, statuti itd.). Kontinuirano praćenje sadržaja tih dokumenata može pokazati politička kretanja koja nastaju u vezi s funkcioniranjem sistema, probleme koji proističu iz tog funkcioniranja, stavove i reakcije jednih organa upravljanja u odnosu na odluke i politiku drugih itd. Taj projekt ide za tim da takve dokumente (iz broja institucija koje bi bile izabrane u uzorak) kontinuirano obrađuje pomoću metode »analize sadržaja« i da rezultate istraživanja redovito objavljuje. Ti rezultati služili bi za informiranje naše javnosti o političkim kretanjima i problemima koji nastaju u funkcioniranju društvenog samoupravljanja i služili bi kao osnov za produbljeno istraživanje pojedinih problema koji se pokazuju relevantnim, s obzirom na stalnost njihovog ponavljanja, obim i intenzitet. Izvođenje ovog projekta bilo bi stalno tj. ono nije ograničeno na određeni vremenski rok, premda se rezultati dobiveni ovim praćenjem u određenim rokovima moraju sređivati i publicirati.

O radu dokumentacije odjela u ovom napisu ne namjeravamo opširnije govoriti. Ovdje ćemo o tome nešto reći sa stanovišta realiziranja određenih koncepcija o organizaciji i razvoju odjela. Spomenuto je da je jedna od vrlo značajnih koncepcija angažiranje nastavnog osoblja i studenata u naučno-istraživačkoj aktivnosti odjela. Čini se da je ova koncepcija najprije i počela da se realizira na obradi određenih dokumenata. Naime, dokumentacija odjela do sada je angažirala 11 nastavnika i asistenata na praćenju časopisa, na našem i stranim jezicima, na pravljenju rezimea članaka i vađenju pojmova, koji se u dokumentaciji sistematiziraju i čine upotrebljivim za korisnike. Na tim poslovima do sada je angažirano i 10 studenata. Daljnji pokušaj realiziranja spomenutih koncepcija sastoji se u angažiranju dokumentacije na istraživačkim projektima. Tako je dokumentacija izradila bibliografiju članaka koji se odnose na ulogu i funkcije društveno-političkih organizacija u vezi s projektom »Društveno-političke organizacije u sistemu samoupravljanja«. Slijedeći mnogo ozbiljniji korak razvoja dokumentacije u pravcu njenog direktnijeg uključivanja u naučno-istraživački rad bit će angažiranje na vršenju »analize sadržaja« u vezi s projektom »Politička kretanja u praksi samoupravljanja izražena u pisanim dokumentima«.

Angažiranje studenata u naučno-istraživačkom radu u najvećem obimu je postignuto koncem ove nastavne godine, kada je odjel izradio nekoliko manjih istraživačkih projekata koje će studenti početi realizirati u ferijalnoj praksi. Ti projekti su slijedeći:

1) Socijalistički savez i informiranost građana. Po bližem određenju ciljeva i predmeta ovaj se projekt svodi na informiranost građana o odlukama Općinske skupštine. U vezi s time studenti će analizirati dvije osnovne vrste dokumenata od 15 općina i to: a) dokumente u kojima su sadržane odluke općinske skupštine od jula 1963. do jula 1964. (zapisnici sa zasjedanja općinskih vijeća); b) sredstva javnih informacija građana kojima se služi Socijalistički savez (lokalni list, emisije, lokalne radio-stanice, posebno štampane izvještaje namijenjene građanstvu i sl.).

2) Primjena principa rotacije u rukovodstvima društveno-političkih organizacija općine i u općinskoj skupštini (stepen mobilnosti). Putem kompletnog popisa rukovodstava Saveza komunista, Socijalističkog saveza, Saveza omladine i Saveza sindikata te općinske skupštine oba vijeća za dva uzastopna mandata studenti će utvrditi određena kretanja koja se odnose na taj predmet. Tako će utvrditi izmjenu sastava svakog organa s obzirom na socijalna obilježja njihovih članova i ponavljanje izbora. Pored toga utvrdit će kretanja s obzirom na prelaz iz jednog organa u drugi i pojavljivanje sasvim novih osoba koje nisu bile ni u jednom od tih organa u ranijem mandatnom razdoblju. Također će se utvrditi tendencije kumuliranja odnosno disperzije društvenih funkcija u odnosu na pojedince u okviru političkog aktiva općine. Taj će se projekt realizirati u oko 30 općina.

3) Odnos birača i biranih. Istraživanje se ne odnosi na utvrđivanje tog fenomena na svim nivoima i područjima gdje se uspostavlja odnos birača i biranih. Ono se ograničava na utvrđivanje tog odnosa kod delegata općinske skupštine (oba vijeća) prema biračima ne kao pojedincima nego prema biračima organiziranim u određene kolektive (zborovi birača i zborovi radnih ljudi). Istraživanje i u ovom obimu neće biti kompleksno nego se ograničava na analizu određenih dokumenata. Putem te analize pokušat će se utvrditi veza između svakog delegata općinske skupštine pojedinačno, pitanja koja ističu birači na zborovima i sadržaja njegove aktivnosti na sjednicama Vijeća odnosno komisija i odbora općinske skupštine. Ovo istraživanje provest će se u 18 općina.

4) Utjecaj unutrašnjih snaga kolektiva na odluke radničkog savjeta. Studenti će ovaj projekt realizirati u oko 30 različitih poduzeća. Istraživanje ne ide za tim da utvrdi taj utjecaj u svoj njegovoj kompleksnosti nego se ograničava na to da dobije ocjenu tog utjecaja od strane članova radničkih savjeta. Prema tome studenti će u ovim poduzećima provesti anketiranje članova radničkih savjeta i nastojati da utvrde kako oni percipiraju utjecaj koji se vrši na donošenje njihovih odluka od strane pojedinih kategorija članova kolektiva.

Izgradnja jedne naučne institucije, među koje spada i odjel za politička istraživanja na Fakultetu političkih nauka, zahtijeva vremena, materijalnih sredstava i posebnih napora ne samo osoba koje su stalno zaposlene u odjelu nego i čitavog nastavno-naučnog kolektiva na Fakultetu. Dosadašnji razvoj odjela tekao je uporedo s razvojem samog Fakulteta. Teškoće i problemi, koji se javljaju u razvoju Fakulteta u cjelini, bez sumnje se odražavaju i na izgradnju samog odjela. No prvi rezultati koji su u radu odjela postignuti daju ohrabrenje i nadu da će se koncepcije u odjelu kao naučnoj ustanovi u okviru Fakulteta političkih nauka zaista i realizirati.